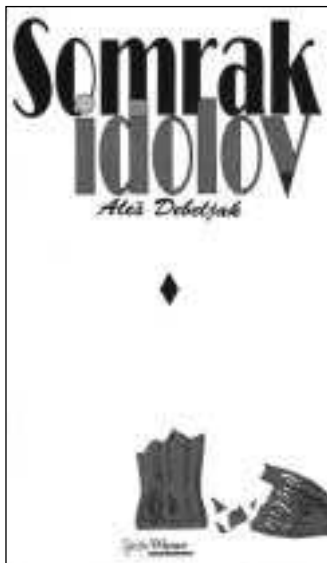

nostih, pri čemer ljudje, ki naj bi s svojim delom prispevali k razvoju, postanejo tisti, ki se morajo spremeniti.

Zanimivost članka *Alberta Arca in Normana Longa Bridging two worlds: an ethnography of bureaucrat-peasant relations in western Mexico* je v tem, da problem razvoja zaostale pokrajine analizirata s treh različnih vidikov in opažata tri nemožne smeri komunikacije. V krogu kmetje, kmetijski pospeševalec in razvojni urad prihaja vedno vsaj do enega kratkega stika, ki onemogoči dejansko izboljšanje proizvodnega načina. Tako razvojni urad nima razumevanja za potrebe in značilnosti pridelave v regiji in vsiljuje svojo kulturo (koruzo), pospeševalec se znajde med kmeti in njihovimi upravičenimi potrebami na eni, uradno politiko urada na drugi in lastnimi idejami in ambicijami na tretji strani, kjer se izkaže, da njegovo angažiranje za urad pomeni ustvarjanje težav in ga zato premestijo, kmetje pa tako ostanejo brez vsake pomoči.

V zadnjem prispevku v knjigi z naslovom *Potatoes and knowledge Jan Douwe van der Ploeg* na primeru vzgoje krompirja v Andih opozori na razcep med lokalnim in znanstvenim znanjem, pri čemer se izkaže, da so lokalno vzgojene sorte precej bolj odporne in donosne kot kultivarji iz laboratorijev, vendar se kmetje kljub temu odločajo za slednje, na eni strani zaradi pritiska razvojnih uradov, ki z izborom kultivarjev povezujejo posojila, na drugi strani pa zaradi "magične" moči kultivarjev, ki so jih vzgojili znanstveniki. Problem je kajpada v tem, da magična moč v nekaj letih izgine, kultivar pa se izpridi.

Dorijan Keržan

Aleš Debeljak

SOMRAK IDOLOV

Založba Wieser;
Celovec-Salzburg 1994

45 str.; cena: 1.819 SIT

KONTURE SPOMINA

Boj pozabe in spominjanja: kunderovsko izhodišče ni omejeno le na večni antagonizem med amnezijo, *memoricidom*, ki si ga v pregrešni strasti jemlje oblast, in zvestobo izginulemu, spominjanjem na večplastno preteklost, ki ga v skrivnih izbah srca tiho pestujemo ostali. Spopad tli v vsakomer, v najbolj intimnih dilemah, ki jih prebujajo in prebija nemir duha in čutov; nemir, ki nastaja zaradi človekove in družbene najtežje preizkušnje – soočanja z lastno preteklostjo. V njej prijetne spomine grenijo debela zrna kasnejše pogube, ki si je tedaj nihče ni mogel predstavljati. Odmaknjeno otroško zvedavost in brezskrbno naivnost življenja v prejšnjem *najboljšem od svetov* strezni trpljenje

generacij kasnejših, prav tako nedolžnih. Te bodo morale svoj svet graditi v pomanjkanju, vsakdanji grozi in hkrati v mrzličnem optimizmu glede jutrišnjega dne, ki ne more biti hujši od današnjega; ob hrupni disharmoniji svetovne zgodovine.

Kako spomine misliti, doživljati, jih imeti zase in jih priznati za del sebe tudi po vsem tistem, kar se je potem – dobrega in slabega – primerilo? Selekcionirano oziranje v preteklost lahko zlahka postane, tako v oblastnem diskurzu kot pri vsakem posamezniku, avtodestruktivna hoja s hrbotom naprej ali tribunal minulemu v trenutku nove razsvetlitve; alibi sveti furioznosti sedanosti ali oporekanje tej izza okopov nostalgичne užaljenosti; prepuščanje sladkim radostim minulega ali njihovo puho presajanje. Vsak trenutek človekovega in družbenega življenja ohranja in spodbuja divjo dialektiko spominjanja in pozabljanja: dvosmiselnim izvornikom postavlja ob rob sedanosti dopadljivejše retuše brez obremenjujočih nians; v imenu ponigliavosti neke nove svečane vzvišenosti obsoja, obtožuje – ali pa slavi in napihuje – stare zgodbe; tankočutno vzljubi patino preteklosti ali jo razglasi za rjo. Spomini ne govorijo sedanosti, ampak o njej.

Toda prav tragična izkušnja Drugega je tista, ki človeka spodbudi k poglobljenemu samoizpraševanju. Peklenski sij, ki ga žarčijo človeške katastrofe blizu in manj blizu nas, počasi in postopno zarisuje notranje krajine pozabljenih spominov in spominov na pozabe, neenakomerno naloženih v različnih globinah. Konture spomina se v novem redu zaman skušajo – z razsvetlenskimi zvijačami objektiviranja stvarstva – potemniti s preobiljem poceni poročevalske hladnosti, privoščljivim kazanjem na neuspešnost miru sredi razlik, z orgijami številnih krvavih in nekrvavih žrtev ali z izgubljanjem v blodnjaku kvazidu-

šeslovnih razprav. Pošastna svetloba se noče zlititi s samozadostno sivino inertnega ozadja. Zaprepadenost ob očitnih tragedijah in posurovelih nraveh bele civilizacije gre onkraj nečimrnosti novega samozavedanja in pogrošnih racionalizacij dejanj in nehanj, projiciranih na prizadete: vsakogar prisili, da znova ovrednoti svojo zgodbo, begajočo med žilavimi pomnjenji in neizprosnimi dejstvi, osebam in datumi, podobami in pokrajina-mi, besedami in čustvi.

Pričujoči esej, ki je s takojšnjimi prevodi spregovoril tudi v drugih jezikih, ni le Debeljakov doneči *Jaccuse*, ki se ga z njimi torej daleč sliši. Po eni strani sicer je javna obtožba nasilnih balkanskih bakanalij; silovita kritika brezdušne volje gospodarjev tankov in raket, ki prosto po Kirkinem zgledu ljudi spreminjajo v pošasti ali mrhovino; obsodba boja prerokov, ki se konča z velikim plesom angelov smrti; glasni protest proti razdejanjem, ki jih prej nihče niti v najbolj obskurnih breuglovskih ali boschevskih morah ni mogel niti slutiti; napad na brezbriznost svetovnih odličnikov, katerih kratkovidnost dopolnjuje fizično in nazorsko krivičnost lokalnih gospodarjev in ki svojo vest perejo v krvavi kopeli oddaljenih *divjih gorjanov*.

Toda strast do razumevanja trde stvarnosti ne prevlada nad poudarjenim čustvom obsojanja. Esaj je zato po drugi strani, in ta je gotovo izrazitejša, težja, intimna obramba vezi, zaupanja, spominov, ki jih avtor ima in goji o ljudeh, časih ter gorovjih in povodjih, ki so bili – ne glede na vse protislovnosti oziroma prav zaradi njih – njegovi. Gre za zago-varjanje nekoč udejanjenega dokaza, da je bila šifra miru lahko tudi razlika. Tihe besede resignirane žalosti prežemata tako jeza kot vseskozi navzoče upanje na pomiritev. Knjižica torej ni še eno od ambicioznih razglabljanj o *zgodovini*, *usodi* ali *resnici* nekdanje

države, ki jih praviloma zamejujeta skrajnosti: paseistična nostalgija ali počezno omalovaževanje.

Ravno nasprotno: zgodba Aleša Debeljaka prinaša angažirano privrženost sledem preteklosti, afirmativen obračun z minulim časom, izgubljenimi deželami in svojevrstnim vzdušjem, ki so pomembno vplivali na profil kulturne in tudi družbene identitete sedanjih generacij in njega samega. Zavzemanje za svoje spomine pomeni tudi njihovo javno obrambo zoper učinke delovanja *kulture analgetika* (Leszek Kolakowski) in zoper naravnost neverjetno lahkoto, s katero pripovedi preteklosti izginjajo pod naplavinami zdajšnjosti. Gre za vznemirjeno potrjevanje vloge specifične izkušnje skladnosti v drugačnostih, ki smo je bili deležni in ki jo je v hipu izravnala prisilna kolektivna amnezija vojskujočih se. Pisec svojih spominov ne izpusti: nepovratna preteklost lahko preživi le z njihovim priznavanjem in upiranjem pozabi.

Umik vase bi bil najlažji odziv na poblzneli takt divje jage razkačenih novodobnih besov, na pogoriščih katerih najdemo strašljive dokaze za neverjetno iznajdljivost človekove uničevalnosti. Golo oklepanje spominov iz preteklosti, ki se sedaj zdijo bolj izgubljene iluzije kot minula resničnost, bi se zdelo kot edino možno kljubovanje naletom logike brutalne moči. Vanje se da zateči pred bridkostmi sedanosti. Toda ali ne bi šlo pri tem bolj kot za karkoli drugega za sebični strah, da bi konec sveta okoli nas pomenil tudi konec sveta v nas? Ali ni to prav tako obsojanja vredno kot pozaba? *Da bi grmadam le pošel ogenj* – ne zavedajoč se, da bi pasivno zaprtje vase, v katerem si užaljenost in udobnost podajata čiste roke, zares prispevalo k miru in tišini: toda miru zmagovalcev in tišini mrtvih. Avtistični eskapizem v navidez nezavzetne *Masade duha* je le kratkotrajno slepilo in izgovor dušebrižništva.

Zato je avtorjeva zvestoba spominom hkrati tudi zvestoba svetu *tam zunaj*, tistemu, ki ga je v preteklosti naseljeval prav tako kot on njega. Le na ta način je zares *njegov* kljub bolečemu dejstvu, da ni in ne bo več takšen, kot je bil. Tesnobna doživetja in mrakobna občutja, ki spremljajo vsak zaton idolov, ne smejo postati opravičilo za pobeg, varljivo lagodje indiferentnosti ali izdajalsko ekvidistanco. Zaveza spominom zahteva zavzetost za njihovo ohranjanje, javno obsodbo propada mišljenja in čutenja tistih, ki v brezna svoje krvoločnosti vlečejo cele narode. Drugače rečeno: sprejeti svojo preteklost pomeni tudi zastaviti svojo besedo, dvigniti glas za ohranjanje spominov nanjo; ne dovoliti, da bi vladajoči sistem strahu zmltel tudi njih.

Mitja Velikonja

Giovanni Levi in Jean-Claude Schmitt

STORIA DEI GIOVANI

1. knjiga:

**Dall' antichità
all' età moderna,**

XXI + 430 str., 45.000 LIT

2. knjiga:

L'età contemporanea,

464 str., 45.000 LIT;

Laterza, Rim-Bari 1994

Pristašu analitične filozofije zgodovine, ki o zgodovinopisju razmišlja na sledi Hemplu in njegovim zahtevam po objektivizmu, se bo ob branju knjige, kakršna je *Zgodovina mladih*, bržčas zastavljala vrsta epistemoloških vprašanj in najmanj, kar lahko upravičeno domnevamo, je, da bo projekt ocenil za neznanstvenega. Če zgodovinsko vedo skušamo mo-